

Pripremajući se za put u Južnu Koreju i Seul jednu stvar vrijedi naučiti u početku: unatoč velikim kulturološkim i civilizacijskim razlikama između dva milenijima odvojena svijeta, većinu stvari koje biste na javnom mjestu radili u Europi, možete si dopustiti i u Koreji. Ono što nikad ne smijete napraviti je - ispuhati nos u maramicu na javnom mjestu ili, ne daj Bože, za stolom! Šmrncanje je znak pristojnosti, samosvladavanja i zavidno usvojenog lokalnog bon-tona.

Ponavljajući, poput budističke mantre, u KLM-ovom jumbo-jetu za Seul tijekom onih desetak sati leta nad Sibiru, Mongolijom i Kinom, ovu osnovnu mudrost civilizacijskog ponašanja na dalekoistočnom poluotoku, došao sam do stupnja kad mi se zgradila i pomisao na papirnatu maramicu - što je značilo da sam ipak pretjerao! Ali i da sam spreman za prihvaćanje svih civilizacijskih različitosti koje posjet Južnoj Koreji podrazumijeva. Jer, riječ je o dva svijeta, Istoku i Zapadu, koji pogotovo u slučaju ovog malog istočno azijskog poluotoka, imaju potpuno različite običaje i tradiciju. Fascinantno je koliko malo znamo o zemlji s čijim smo proizvodima okruženi u svakodnevnom životu, pod uvjetom da ne živimo poput pustinjaka u izbi na Palagruži. Malo tko od nas u stanu nema neki elektronski uređaj koji potječe iz Južne Koreje, i malo tko nije čuo o gladi epohalnih razmjera, možda najvećoj u ljudskoj povijesti, koja upravo pogađa sjevernu polovicu raspolovljene zemlje, Sjevernu Koreju, poznatu i kao posljednji bastion najtvrđega staljinizma.

Put u Južnu Koreju put je u fascinaciju, u zemlju koja stoji na čelu tzv. malih gospodarskih čuda, zvanih azijski tigrovi, poznatu po elektronicima, ali i u zemlju koja kao malo koja ulaže u svoju kulture i tradiciju. Štoviše, Samsung i kutura tamo se skladno prožimaju jer čelnici svjetskih gospodarskih giganta shvaćaju da i kultura može biti promotivno sredstvo, često i jače od automobila ili stereo-uređaja.

Očito je cijela Južna Koreja - zemlja koja je posljednjih godina u izrazitoj ekspanziji i koja ozbiljno radi na vlastitoj promociji u svijetu - shvatila da su u takvoj promociji osobito važna dva područja života: sport i kultura. Uputivši se u posljednjih nekoliko godina na dva paralelna kolosijeka, ta je mala zemlja već polučila zavidne rezultate. Olimpijada u Seulu 1988. i Svjetsko prvenstvo u nogometu koje će se u Južnoj Koreji (u suradnji s Japanom) održati 2002. godine, plodovi su sportske promocije. Učestala su brojna gostovanja kazališnih i glazbenih skupina, osobito onih koji njeguju tradicionalni izraz po najpoznatijim svjetskim pozornicama, tako da ne postoji značajniji svjetski kulturni centar u kojem korejska kultura nije bila predstavljena podsljednjih godina. Ipak, dosad najveći uspjeh korejske kulturne promičbe organizacija je festivala *Teatra nacija* 1997., tradicionalnoga okupljanja, prvi put održanoga u jednoj azijskoj zemlji. Festival koji se održavao od 1. rujna do 15. listopada, okupio je 14 stranih kazališnih grupa sa svih kontinenata, a izboru je dodano i 20 najznačajnijih korejskih kazališnih produkcija. Festival je održan paralelno sa Svjetskim kongresom, 27. po redu, Međunarodnog kazališnog instituta (ITI), a organizator se pobrinuo da sve preraste u jedno od najvećih ovogodišnjih kazališnih zbivanja uopće pripajanjem još nekoliko azijskih festivala glavnom događaju. Tako se istovremeno s *Teatrom nacija* događalo nekoliko drugih međunarodnih kazališnih festivala te niz manjih lokalnih, što je seulskih šest tjedana učinilo prvorazrednim kazališnim događajem, s tisućama sudionika i nizom zanimljivih produkcija i neočekivanih koprodukcija koje su Seul smjestile u žižu svjetskih kazališnih zbivanja.

Najvažniji među festivalima što su tekli paralelno s *Teatrom nacija*, je *Festival BeSeTo* (Beijing, Seul, Tokio) osnovan 1994. i pokrenut od ITI-centara tih triju zemalja. Ime festivala nastalo je spajanjem prvih dvaju slova glavnih gradova Kine, Koreje i Japana, a svrha mu je zblžiti tri susjeda koji se ne mogu baš podičiti najmiroljubivijim odnosima kroz povijest. Štoviše, ovaj kazališni festival ima iznimno važnu ulogu u pomirenju triju naroda i njihovih kazališnih tradicija, a u Seulu je održan četvrti po redu. Svaka od zemalja svake godine predstavi se s izabranom predstavom, koja ishodište ima u vlastitoj kazališnoj baštini, ali otvara vrata i drukčijim utjecajima.

Seulski kazališni festival drugo je kazališno okupljanje, održano također za trajanja *Teatra nacija*. Riječ je o najvećoj korejskoj godišnjoj kazališnoj manifestaciji koja još od svog osnivanja 1977. promovira kreativnost domaćeg kazališta, i osobito domaćeg teksta, kroz otvoreno natjecanje.

Ovogodišnjim *Seulskim kazališnim festivalom* Koreja je pokazala pametno promišljanje kulturne politike jer je za prikazivanje domaćih predstava iskoristila najveći svjetski kazališni festival, onaj *Teatra nacija* i pripojeni mu kongres ITI-ja te nazočnost tisuća uglednih gostiju iz cijelog svijeta koji su zbog navedenih događanja bili u Seulu tih dana. Svi su oni pogledali neku od predstava domaćina, opskrbili se promičbenim materijalima i sliku o korejskoj scenskoj umjetnosti, tradicionalnoj, ali i modernoj, odnijeli sa sobom u svijet kako bi o njoj mogli pričati. Promičbeni zadatak ispunjen je na način koji se samo poželjeti može, a Hrvatska bi iz njega štošta mogla naučiti. Kad bi u Hrvatskoj itko htio poslušati svjetska iskustva ili učiti na njima. Mi, naime, sve znamo.

Seulski kazališni festival, sličan splitskim *Marulićevim danima*, predstavio je 19 vlastitih produkcija svijetu, a u njima su gosti mogli vidjeti raznolike interese korejske dramske umjetnosti. Vidljivo je da tradicionalno kazalište i dalje igra veliku ulogu u scenskom životu, ali baština je samo podloga na kojoj se modernim dramskim iskazom, pod očitim utjecajem zapadnog kazališta, gradi originalni scenski izričaj čiji značaj nadilazi lokalne okvire.

Značajno predstavljanje korejskog kazališta, također na neki način pripojeno *Teatru nacija*, upravo zbog brojnih i uglednih gostiju dogodilo se u Kwachonu, gradu u blizini Seula. *Festival kazališta u otvorenim prostorima Kyonggi - Kwachon* uključio je 20 domaćih i 12 stranih izvedbi kazališta manje usmjerenih verbalnom iskazu. Korejski su predstavnici svi varijacija na kazališni oblik *Madang-geuk*, koji je zapravo suvremena adaptacija tradicionalnog plesa, kazališta i glazbe spletenih u iskaz koji na satiričan način obrađuje neke od kontradikcija koje svako društvo nosi u sebi, a usmjeren je na podizanje socijalne svijesti. Organizatori naglašavaju kako u novim interpretacijama *Madang-geuk* ukazuje na ozbiljne poremećaje nastale u neskladu načina života i zahtjeva okoliša, pa traži novu alternativu života kojim bi se moglo u 21. stoljeće. Gosti iz Kolumbije, Rusije, Amerike, Francuske, Filipina, Velike Britanije, Tajlanda i Njemačke u ovom su neverbalnom iskazu lako našli zajednički jezik s domaćim skupinama i publikom, tvoreći možda i najzanimljiviji dio svih kazališnih događanja u Južnoj Koreji toga rujna.

Odlučni da goste iz svijeta dobro upoznaju s vlastitim produkcijama, domaćini su u programe koji prate *Teatra nacija* uklopili i tradicionalni plesni festival *Chang mu*, zapravo festival izvođačkih umjetnosti Azije i Pacifika koji je s toga prostora okupio 13 plesnih skupina, tradicionalnih ali i eksperimentalnih, a za začim dodali su još i *Međunarodni festival kazališnih instituta*, zapravo projekt koji predstavlja najznačajnija dostignuća poznatih svjetskih kazališnih škola.

Najveći događaj među brojnim festivalima i kazališnim događanjima ipak je nesumnjivo bio sam festival *Teatra nacija* koji je na poziv okupio kazališta iz Amerike, Japana, Koreje, Italije, Rumunjske, Francuske, Kanade, Venezuele, Obale slonovače, Islanda, Kine, Indije i Grčke. Bilo je izuzetno zanimljivo promatrati kako se kazalište ponaša u okviru zadane teme multikulturalnosti i kako se ideja koja je zapravo imanentna kazalištu, često pretvara u kontraproduktivni element koji ubija sam scenski čin.

Greška doslovno shvaćenog pojma multikulturalnosti bila je najvidljivija u glavnoj festivalskoj produkciji, rađenoj u samom Seulu, u Shakespeareovom *Kralju Learu*. Pokrenuta od strane UNESCO-vog Međunarodnog kazališnog instituta, a u režiji poznatoga južnokorejskog redatelja Jeong-ok Kima, predstava je okupila glumce iz Njemačke, Japana, Koreje, Bugarske, Meksika i Amerike. Ideja je bila da svatko u predstavi govori svojim jezikom kako bi se cijeli projekt vratio korijenima, vremenu prije nastanka jezika i simulirao vrijeme prvobitne zajednice. Zanimljiv u ideji, *Kralj Lear* pretvorio se u puku i neuvjerljivu simulaciju multikulturalnosti u kojem su je jezici miješali tek podržavajući komunikaciju i Shakespearea, ne uzdižući se do kreativnog scenskog izraza. Tek u rijetkim trenucima kad se predstava oslobađala samog teksta i upućivala se stazama neverbalnog iskaza, vidjelo se da je ovakav projekt mogao imati budućnost - da Kordelija i Gonerila nisu govorile korejski i bugarski razumijevajući se baš onoliko koliko su im jezici slični - dakle nimalo! Inače, teško je raditi s nečim što podrazumijeva razdoblje prije jezične komunikacije, a osloniti se na Shakespeareov *blank verse* u desetak jezičnih varijanti. Kralj Lear umro je tako ne od patnje za kćerima, već od silne precencioznosti i pseudo-multikulturalnosti.

Multikulturalnost je funkcionirala tamo gdje nije bila forsirana jezikom:

Ellen Stewart, osnivačica newyorškog teatra La MaMa u koprodukciji s korejskim Dramskim centrom, nastavila je istraživati antički teatar. Produkcija Euripidovih *Trojanki* u režiji Andrei Serbana s uglavnom korejskim glumcima, tek pojačana Amerikancima, i pojednostavnjena jezika, nije imala komunikacijskih problema i uz pomoć odlične glazbe, koja je pokazala srodnost glazbenih motiva i tako dalekih krajeva kakvi su istok Azije i stara Grčka, postala je ogledna predstava ritualnog teatra. I mada je predstava u krugovima festivala, pa i unutar brojne hrvatske delegacije - o kojoj ćemo nešto kasnije - izazvala malu i prijateljsku polemiku je li takav teatar šezdesetih mrtav i prevladan, pobijedio je dojam da ne postoji moderni i starinski teatar, već samo onaj dobar i loš. A *Trojanke* su duboko dirnule svoju publiku univerzalnim problemom i teatrom koji je jednako dobro komunicirao sa svima, bez obzira na boju kože. Istina, klasični repertoar šezdesetosmaških kazališnih postupaka bio je u *Trojankama* prisutan, reklo bi se od A do Ž, uključujući i mazanja blatom, vitlanja kosom i ritualne plesove golih glumica, ali ako takav teatar probija barijeru jezika i različitih kultura i pogađa u srž ljudskih emocija, onda se ne može reći da je riječ o mrtvačkom teatru.

Komunikaciju, multikulturalnu ili ne, nisu uspjele ostvariti ni modernije predstave, osobito one koje su oponašale neke postmodernističke modele, uvjerenе kako je dovoljno postići vizualnu i scensku hladnoću da bi se dobio postmodernistički efekt. Ta vrsta pseudo-modernog teatra pokazala se bitno starijom i nemoćnijom od izraza La MaMe.

Zanimljivo je da je na festivalu *Teatra nacija* nastupila i tokijska skupina Gekidan Kaitasha, već dvije godine zaredom sudionik Eurokaza, pa je i korejska publika mogla vidjeti *Tokijski geto*, predstavu više pretencioznu nego zanimljivu u kojoj jedino strada glavica kupusa koju plesačica jede i pljuca dobar dio predstave.

Mnoga zanimljiva redateljska imena poput Silvia Purcaretea, Carlota Jimenez ili Sveinna Einarssona imala su svoje projekte u Seulu, a potomji je *Obečanom zemljom*, kanadsko-talijanskom koprodukcijom bez teksta ispričao naizgled pretencioznu priču o nastanku ljudske rase i njezinu razvoju, koja je uz svjedočenje jednog običnog kamena i prazne pozornice ostvarila jedan od najimpresivnijih scenskih rezultata.

Već sam spomenuo da je sama Južna Koreja shvatila festival i kao promociju vlastite scenske umjetnosti pa je u okviru samog *Teatra nacija* prikazano dvadesetak predstava koje su korejski kritičari ocijenili najuspješnijima, predstava koje su pokazale iznenađujuću vezanost za staru šamansku tradiciju na kojoj počiva korejski teatar. Neke od njih, poput predstave *Nožni prsti Oh Jang-guna*, pokazale su punu zrelost jedne malo poznate scenske kulture, koja je u stanju spajati najbolje od svog drevnog šamanskog scenskog iskustva s europskom tradicijom, stvarajući pritom originalan i zanimljiv kazališni izričaj. Zapravo, mnoge predstave južnokorejskih kazališta i kazališnih grupa pokazale su da je multikulturalnost i te kako moguća u teatru pod uvjetom da nije nametnuta po nečijem diktatu, nego se do nje dolazi prirodno, tako da izvire iz projekta, a ne pretvara se u njegov nametnuti smisao.

Ovaj put na sreću Hrvati nisu bili samo promatrači festivala i Kongresa Međunarodnog kazališnog instituta, koji djeluje pri UNESCO-u. Naravno, tajna hrvatske nazočnosti i na kraju iznenađujućeg uspjeha nije bila u slučajnosti, već prije svega u agilnosti voditeljice hrvatskoga centra ITI-ja, mr. Sanje Nikčević, koja je uspjela organizirati da čak osam ljudi čini hrvatsku delegaciju na Kongresu. I dok se podizala prašina oko borbe za čelne pozicije ITI-ja između Francuza i Nijemaca, jedna delegacija iz male zemlje radila je svoj posao. Kad se prašina slegla, a Francuzi zadržali svoje vodstvo, pokazalo se da je pobjedu odnijela - Hrvatska.

Naime, predstavnici Hrvatske sad sjede u čak šest od osam Odbora ovog značajnog svjetskog kazališnog tijela.

Još od prošloga Kongresa u Caracasu Hrvatsku u odborima predstavljaju Sanja Nikčević (Komunikacijski odbor) i Lary Zappia (Dramski odbor), a ove je godine Želimir Mesarić, redatelj i ravnatelj Drame zagrebačkog HNK izabran u Odbor za posebne kazališne projekte koji se bavi međunarodnim predstavama i radionicama, te razmjenama i gostovanjima. Mr. Darko Lukić, dramaturg i umjetnički ravnatelj Međunarodnog kazališnog festivala mladih u Puli, postao je članom Odbora za identitet i razvitak u kojem je odmah izabran za koordinatore svih projekata za Srednju i Istočnu Europu, te za hrvatskog

predstavika u upravi *Svjetske kazališne Akademije snova* na Filipinima. Ovaj se odbor inače bavi nacionalnim identitetom, regionalnim osobitostima, prava žena, djece, rasnim i manjinskim problemima, te ugroženim društvenim skupinama, a posebno radom s mladima, kao i međunarodnim projektima od značaja za multikulturalne sredine. Ravnatelj Drame Istarskog narodnog kazališta u Puli, redatelj Robert Raponja, izabran je u edukacijski odbor čiji su članovi dekani i profesori svjetskih kazališnih akademija i koji se bavi organizacijom i unapređenjem institucionalnog kazališnog školovanja u svijetu. I na kraju, potpisnik ovoga teksta izabran je u Odbor dramskih pisaca u kojem sjedi desetak pisaca čije dramske tekstove rado izvode ne samo u njihovim zemljama, pa je rečeni potpisnik, odnosno ja, u svom odboru pokrenuo i novi projekt, ideju o svjetskoj bazi podataka o dramskim piscima i tekstovima, koja bi se nalazila na Internetu i bila dostupna svima.

Svakako je vrijedno spomena i zapaženo sudjelovanje naše Sanje Nikčević u panel raspravi na simpoziju *Kazalište i tehnologija* održanom u sklopu Kongresa na kojoj su joj čestitali ne samo članovi hrvatske delegacije. Preostala trojka iz hrvatske delegacije: Vitomira Lončar, ravnateljica Male Scene, Ratko Glavina, ravnatelj splitskog Gradskog kazališta lutaka i Srećko Šestan, ravnatelj riječkog GKL-a, Kongres su iskoristili za niz dogovora o međunarodnoj suradnji s brojnim ravnateljima drugih lutkarskih i dječjih kazališta s pet kontinenata.

Sve ove činjenice o hrvatskoj delegaciji kazuju da 27. kongres ITI-ja i pripadajući mu festival *Teatra nacija* vrijedi zabilježiti u povijesti hrvatskog scenskog izlaska u svijet, kao događaj koji bi mogao u skoroj budućnosti donijeti zanimljive rezultate.

Cjelokupno korejsko okupljanje pokazalo je jedan suvisli festivalski koncept koji također ima budućnost. U poplavi europskih kulturnih prijestolnica, festivala i mjeseca kulture koji su najčešće trošenje novca poreznih obveznika bez pravoga koncepta i smisla, *Teatra nacija* i svi ostali festivali koje je oko njega okupio korejski organizator, pokazali su koncept koji nije banalno okupljanje u duhu amaterskih smotri, već živi događaj koji radi na prožimanju različitih kultura i njihovoj interakciji. I dok na većini europskih festivala poznati gosti dođu, odsviraju, otplesu, uzmu novac i odu, ne ostavljajući traga u zajednici, Seul je mjesec i pol dana živio drugim duhom. Oni koji su došli, imali su prigodu upoznati lokalnu scensku kulturu i možda se nadahnuti njome u svom budućem radu. Lokalni umjetnici nisu samo gledali i divili se stranim veličinama, već su dobili prigodu i pokazati im što znaju. Utjecaji i prožimanja bili su dvosmjerni, što bi trebala biti bit svakog kulturnog okupljanja, a pozitivne posljedice osjećat će se dugo nakon ovoga, vjerojatno na svih pet kontinenata s kojih su dolazili umjetnici i stručnjaci.

Nakon festivalskih i kongresnih okupljanja uspio sam putujući Korejom i Japanom upoznati i onaj izvankazališni Daleki istok, fascinantne kulture i ljude koji, osobito u Južnoj Koreji, imaju puno dobre volje i srdačnosti koju je Europa, osim po nekim dragim zabitima, odavno izgubila, ali to je tema za neku drugu priču.

Posljednje vijesti koje dolaze iz Azije govore o ozbiljnim gospodarskim nevoljama u koje je i Južna Koreja, posljednja u azijskoj krizi, upala. Treba se nadati kako će zemlja koja i u kulturi, kao i u svemu ostalome čime se bavi, zna što hoće i kako to postići, neće dugo lutati u gospodarskom sumraku, za dobro svojih stanovnika, ali i svoga čudesnog kazališta koje ima što pokazati svijetu.

A ja, sletjevši nakon putovanja u amsterdamsku zračnu luku, iz poštovanja prema dragim i sad već dalekim korejskim domaćinima, ipak nisam odmah ispuhao nos u maramicu, kako sam sebi obećavao cijela tri tjedna. Odložio sam tu potrebu, koja nakon apstinencije zna postati i tajni užitak, porok nepoznat Dalekom istoku, za neka druga vremena.